עונשו של אותו אדם, כלומר העונש שלי, הוא בְּמַאי דְּפָסְקִיק אַנַפְשֵׁיהּ – במה שפסק הוא על נפשו בחייו, והיינו שבכָּל יוֹמָא – בכל יום ויום, מַכְנְשֵׁי לֵיהּ לְקִיטְמֵיהּ – אוספים את אפרו, וַדַיְינֵי לֵיהּ – ודנים אותו, וְקָלוּ לֵיהּ – ושורפים אותו, וּמְבַדְּרוּ אַשָּׁב יַמֵּי – ומפזרים את אפרו על פני שבעת הימים.

אָזַל – הלך אונקלוס, אַסְקֵיהּ לְבִלְעָם בַּנְגִידָא – והעלה את בלעם באוב, אֲמַר לֵיהּ – שאל אונקלוס את בלעם, מַאן חָשִׁיב בְּהַהוּא עָלְמָא – מי חשוב בעולם הבא, אֲמַר לֵיהּ בלעם, יִשְׂרָאֵל הם החשובים בעולם הבא, שאל אותו אונקלוס, מַהוּ לְאִדְּבוּקֵי בְּהוּ – האם כדאי לדבוק בהם, כלומר להתגייר, אֲמַר לֵיהּ בלעם, 'לֹא תִדְרֹושׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם של ישראל כָּל הַיָּמִים', אֲמַר לֵיהּ אונקלוס לבלעם, דִּינֵיהּ דַּהֲהוּא גַּבְרָא בְּמַאי – עונשי של אותו אדם, כלומר שלך, במה הוא, אֲמַר לֵיהּ בלעם, בְּשִׁכְבָת זֶרַע רוֹתַחַת.

אָזַל – הלך אונקלוס אַסְקֵיהּ בַּנְגִידָא – העלה באוב לְאחד מִפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, אֲמַר לֵיהּ – שאל אותו אונקלוס, מַאן חָשִׁיב בְּהַהוּא עָלְמָא – מי חשוב בעולם הבא, אֲמַר לֵיהּ, יִשְׂרָאֵל הם החשובים בעולם הבא, שאל אותו אונקלוס, מַהוּ לְאִדְּבוּקֵי בְּהוּ – האם כדאי לדבוק בהם, כלומר להתגייר, אֲמַר לֵיהּ אותו פושע, 'טוֹבָתָם דְּרוֹשׁ, רָעָתָם לֹא תִדְרֹושׁ' משום שכָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן – בישראל להרע להם ולהצר להם, הרי זה כְּאִילּוּ נוֹגֵעַ בְּבָבַת עֵינוֹ ומזיק לראייתו, כלומר שגורם רעה לעצמו, אֲמַר לֵיהּ אונקלוס, דִּינֵיהּ דַּהֲהוּא גַּבְרָא בְּמַאי – מהו עונשך בשמים, אֲמַר לֵיהּ אותו פושע, מענישים אותי בְּצוֹאָה רוֹתַחַת. דְּאָמַר מַר – לפי שאמרו במסכת עירובין (כא:), כָּל הַמַּלְעִיג עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים, נִידּוֹן – מעניש אותו בְּצוֹאָה רוֹתַחַת.

תָּא חֲזִי – בא וראה ממעשה זה, מַה בֵּין פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, שאע"פ שבחייהם היו פושעים, מכל מקום לאחר מותם הרי הם ממליצים לעשות טוב עם בני ישראל, לְגַבֵּי אוּמּוֹת הָעוֹלָם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שאע"פ שבחייהם נגלית עליהם השכינה ונתנבאו, מכל מקום הרי הם מרשיעים לדבר כנגד ישראל אפילו לאחר מותם.

תָּנְיָא בברייתא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוֹלָה כֹּחָהּ שֶׁל בּוּשָׁה, שֶׁהֲרֵי סַיַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת בַּר קַמְצָא שביישו בעל הסעודה, וסייעו הקב"ה לבצע את נקמתו, וְהֶחֱרִיב אֶת בֵּיתוֹ וְשָׂרַף אֶת הֵיכָלוֹ.

הגמרא מספרת על חורבן 'הר המלך', ומבארת את מה שאמר רבי יוחנן (לעיל נה:) שֶׁאַתַּרְנְגוֹלְתָא וְאַתַּרְנְגוֹלְתָא חֲרִיב טוּר מַלְכָּא – בגלל מעשה שאירע בתרנגול ותרנגולת, נחרב טור מלכא [–הר המלך].

וכך היה סיפור המעשה, דְּהָווּ נְהִיגֵי – שהיו אנשי הר המלך נוהגים, כִּי הָווּ מַפְקֵי חֲתָנָא וְכַלְתָּא – שכאשר היו מוציאים חתן וכלה לחופתם, מַפְקֵי קַמַּייהוּ תַּרְנְגוֹלְתָא וְתַרְנְגוֹלְתָא – היו מוציאים לפניהם תרנגול ותרנגולת, לסימן טוב, כְּלוֹמַר – כאומרים לחתן ולכלה פְּרוּ וּרְבוּ בְּתַרְנְגוֹלִים.

מספרת הגמרא, יוֹמָא חַד – יום אחד, כשהיו היהודים מוציאים תרנגול ותרנגולת לפני חתן וכלה, חָווּ קָא חָלְיֵף גּוּנְדָּא דְּרוֹמָאֵי – עבר גדוד של רומאים באותו מקום, וּשְׁקַלִינְהוּ מִינַייהוּ – ולקחו אנשי הגדוד את התרנגולים מאיתם, נָפְלוּ עֲלַייהוּ – התנפלו יהודי המקום על אנשי הגדוד הרומאים וּמָחוּנְהוּ – והיכו אותם, אָתוּ – באו וְאָמְרוּ לֵיהּ לַקֵּיסָר, מָרְדוּ בָּךְ יְהוּדָאֵי – היהודים מרדו בך, כיון ששמע הקיסר זאת אָתָא עֲלַייהוּ – בא הקיסר וצבאו למלחמה על בני טור מלכא.

חָוָה בָּהוּ – היה ביהודי הר המלך, דַּהֲווּ – אותו אדם הנקרא בַּר דְּרוֹמָא, דַּהֲוָה קָפֵיץ מִילָא – שהיה קופץ למרחק של מיל וְקָטֵיל בָּהוּ – והורג ברומאים. שָׁקְלֵיהּ קֵיסָר לְתַאנֵיהּ – נטל קיסר רומי את כתרו, וְאוֹתְבֵיהּ אַאַרְעָא – והניחו על הארץ, וַאֲמַר, רֵיבּוֹנַיי דְּעָלְמָא כּוּלֵּיהּ – אדון כל העולם, אִי נִיחָא לָךְ – אם נח הדבר ונכון לפניך, לֹא תְּמַסְרֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא – אל נא תמסור את אותו אדם, כלומר אותי, לְדִידֵיהּ וּלְמַלְכוּתֵיהּ – אותו ואת מלכותו, כלומר אותי ואת מלכותי, בְּיָדֵיהּ דְּחַד גַּבְרָא – בידי אדם אחד. אַכְשְׁלֵיהּ פּוּמֵיהּ לְבַר דְּרוֹמָא – פיו של בר דרומא הכשילו לדבר שלא כהוגן וְאָמַר 'הָלֹא אַתָּה אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ וְלֹא תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצִבְאוֹתֵינוּ' והיינו שאיננו זקוקים לעזרת האלהים במלחמות צבאינו, וננצח את אויבינו גם אם האלהים זנח אותנו.

שואלת הגמרא, מה פגם היה בדבריו של בר דרומא, והרי דָּוִד נָמֵי אָמַר הָכִי – דוד המלך אמר גם הוא כך בתהלים (ס יב), ומדוע היה אסור לבר דרומא לומר כן. עונה הגמרא, דָּוִד באומרו פסוק זה בתהלים, לא נתכוין חלילה לומר שאינם זקוקים לעזרת האלהים במלחמותיהם, אלא אַתְּמוּהֵי קָא מְתַמַּהּ – אמר כן בלשון תמיהה ושאלה, והיינו ששאל את הקב"ה 'מדוע זנחת אותנו ואינך יוצא בצבאותינו', אולם בר דרומא אמר זאת בניחותא, והיתה כוונתו שאף כשאתה אלהים זנחתנו ואינך יוצא בצבאותינו, מנצחים אנו את אויבינו. עַל לֵבִית הַבָּפֵא – כשנבנסו בר דרומא לבית הכסא, אָתָא דַּרְקוֹנָא – בא נחש שַׁמְטֵיהּ לְכַרְכְּשֵׁיהּ – וקרע לו את החלחולת, וְנָח נַפְשֵׁיהּ – ומת בר דרומא. כשראה הקיסר שנענתה תפילתו ומת בר דרומא, אֲמַר, הוֹאִיל וְאִיתְרַחֵישׁ לִי נִיסָּא – היות ונעשה לי נס, הָא זִימְנָא אִישְׁבְּקִינְהוּ – אעזוב את היהודים בפעם זו, ולא אלחם בהם, שַׁבְקִינְהוּ וְאָזַל – עזב הקיסר וצבאו את היהודים והלך לעירו. מרוב שמחה על כך שעזבם הקיסר, אִיזְדַּקּוּר – רקדו היהודים, וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ, וְאַדְלִיקוּ שְׁרָגֵי – והדליקו נרות, עַד דְּאִיתַּחֵזִי בְּלִיוֹנָא דְּנוּשְׁפַנְקָא בְּרֻחוֹק מִילָא – עד שמרוב הארת הנרות שהודלקו, יכלו אנשי חיל הקיסר לראות בלילה צורה המוטבעת בטבעת, במרחק של מיל מהעיר. וכשראה כן הקיסר אָמַר, מֵיחָדָא קָא חָדוּ בֵּי יְהוּדָאֵי – היהודים שמחים ובטוחים בכך שלא יכולתי לנצחם. חָדַר אָתָא עֲלַייהוּ – חזר הקיסר ובא עליהם למלחמה.

אָמַר רַבִּי אַסִּי, תְּלָת מְאָה אַלְפֵי שְׁלִיפֵי סַיְיפָא – שלש מאות אלף חיילים עם חרבות שלופות בידיהם, עַיְילוּ לְטוּר מַלְכָּא – ונכנסו ובאו להר המלך, וְקָטְלוּ בָּהּ תְּלָתָא יוֹמֵי וְתְלָתָא לֵילְוָותָא – והרגו בה במשך שלשה ימים ושלשה לילות, וּבְהַדְּ גִּיסָא חַלּוּלֵי וְחַנְגֵי – ובצדדה השני היו היהודים מעמידים חופות ומחולות, שהיו שמחים על נצחונם שהניחם הקיסר והלך לארצו, וְלֹא הֲווּ יָדְעֵי חֲנֵי בַּהֲנֵי – ולא ידעו האנשים החוגגים שבצד זה, בהריגת אנשי הצד השני.

נאמר במגילת איכה (ב ב) 'בִּלַּע ה' וְלֹא חָמַל אֵת כָּל נְאוֹת יַעֲקֹב'. כִּי אָתָא רָבִין – כאשר בא רבין מארץ ישראל לבבל אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, 'נאות יעקב' – אֵלּוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא עֲיָירוֹת – שש מאות אלף עיירות שָׁהָיוּ לוֹ לְיַנַּאי הַמֶּלֶךְ בְּהַר הַמֶּלֶךְ, והקב"ה בילע אותם ולא חמל עליהם. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַבִּי אַסִּי, שִׁשִּׁים רִבּוֹא עֲיָירוֹת הָיוּ לוֹ לְיַנַּאי הַמֶּלֶךְ בְּהַר הַמֶּלֶךְ, וְכָל אַחַת וְאַחַת מעיירות אלו, הָיוּ דרים בָּהּ אנשים הרבה כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם – שהיו שש מאות אלף איש, חוץ מִשָּׁלֹשׁ עיירות, שָׁהָיוּ בָּהֶן מליון ומאתיים אלף איש, שהם כְּפָלַיִם בְּמִספר יוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְאֵלּוּ הֵן, כְּפַר בִּישׁ, כְּפַר שִׁיחָלַיִם, כְּפַר דִּכְרַיָּא.

ומבארת הגמרא מדוע נקראו כן: כְּפַר בִּישׁ נקרא 'ביש', והיינו 'רע', משום דְּלֵא יָהֲבֵי בֵּיתָא לְאוּשְׁפִּיזָא – שלא נתנו בית ומקום לינה לאורחים. כְּפַר שִׁיחָלַיִם נקרא כן לפי שֶׁהָיְתָה פַּרְנָסָתָן מִן מאכל הנקרא שִׁחָלַיִים. כְּפַר דִּכְרַיָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כפר זה היה נקרא 'דכריא' שהוא בארמית 'זכרים', לפי שֶׁהָיוּ נְשׁוֹתֵיהֶן יוֹלְדוֹת זְכָרִים תְּחִלָּה, וְיוֹלְדוֹת נְקֵבָה אחת בְּאַחֲרוֹנָה, וּפוֹסְקוֹת מלהוליד.

אָמַר עוּלָא, לְדִידִי חֲזֵי לִי – אני בעצמי ראיתי הַהוּא אַתְרָא – את אותו מקום הנקרא הר המלך, וַאֲפִילּוּ שִׁיתִּין רִיבָוָותָא קָנֵי לֹא מַחְזִיק – ואינו יכול להכיל בגודלו אפילו שש מאות אלף קנים [כלומר, שאינו מקום גדול כלל].

אָמַר לֵיהּ הַהוּא צַדּוֹקִי לְרַבִּי חֲנִינָא – אמר אותו צדוקי לרבי חנינא, שָׁקוּדֵי מְשַׁקְּרִיתוּ – משקרים הנכם, במה שהנכם אומרים שהר המלך היה מקום כה גדול שהיו בו שישים ריבוא עיירות שבכל אחת ואחת היו שישים ריבוא איש, שהרי אין בכל גודלו של מקום זה בכדי להכיל אפילו שש מאות אלף קנים, אָמַר לֵיהּ רבי חנינא לצדוקי, אכן, בזמן הזה שארץ ישראל חריבה אין מקום זה יכול להכיל אפילו שישים ריבוא קנים, אולם בזמן ישוב הארץ היו בו שישים ריבוא עיירות, ואל תתמה על כך, לפי ש'אֶרֶץ צְבִי' כְּתִיב בָּהּ – ארץ ישראל נקראת 'אֶרֶץ הַצְּבִי' (דניאל יא מא), על שם

המשך בעמוד רט

שתכונותיה כצבי, מַה צְּבִי זֶה אֵין עוֹרוֹ מַחְזִיק אֶת בְּשָׂרוֹ – כשם שהצבי אין עורו בגודל כל בשרו, ומשהופשט ממנו עורו שוב אין יכולים לחזור ולכסות את כל גופו על ידי עורו, כך אַף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בְּזְמַן שֶׁישראל יוֹשְׁבִין עָלֶיהָ, רַוְוחָא – הרי היא מרווחת, ויש בה מקום להרבה אנשים; וּבְזְמַן שֶׁאֵין ישראל יוֹשְׁבִין עָלֶיהָ, גָּמְדָא – הרי היא מתכווצת, ואין מקום להרבה אנשים לגור בה.

רַב מָנְיוּמִי בַּר חִלְקִיָּה, וְרַב חִלְקִיָּה בַּר טוּבִיָּה, וְרַב הוּנָא בַּר חִיָּא, הֲווּ יָתְבֵי גַּבֵּי הֲדָדֵי – היו יושבים יחדיו, וְאָמְרֵי, אִי אִיתָא דִּשְׁמַיע לֵיהּ מִילְּתָא מִכַּפַּר סְכַנְיָא שֶׁל מְצָרִים – אם יש מי ששמע אודות אנשי כפר סכניא של מצרים, אם אנשים צדיקים היו או רשעים, לֵימָא – שיאמר. פְּתַח חַד מִינַּיְיהוּ [–אחד מהם] וְאָמַר, מַעֲשֶׂה בְּאָרוּם וַאֲרוֹסְתּוֹ מאנשי כפר סכניא, שֶׁנִּשְׁבּוּ לְבֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְהִשִּׂיאוּם זֶה לָזֶה, אָמְרָה לוֹ הארוסה לארוס, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, אַל תִּגַּע בִּי, לפי שֶׁאֵין לִי כְּתוּבָּה מִמְּךָ, ואסורה אני לך, וְלֹא נָגַע בָּהּ הארוס עַד יוֹם מוֹתוֹ, וּכְשֶׁמֵּת הארוס אָמְרָה לָהֶן לאדם זֶה שְׁפָטְפֵט – זלזל בִּיצְרוֹ ולא החשיבוהו, אלא נתגבר עליו, יוֹתֵר מִמה שזלזל יוֹסֵף ביצרו, במעשה אשת פוטיפר. בשלשה דברים היה נסיונו של ארוס זה גדול יותר מנסיונו של יוסף: דְּאִילּוּ בְּיוֹסֵף לֹא הָיָה אֶלָּא חֲדָא שַׁעֲתָא – הנסיון של יוסף לא היה אלא שעה אחת, וְהָאי כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא – וארוס זה נתנסה והתגבר על יצרו כל יום ויום. וְאִילּוּ יוֹסֵף לָאו בְּחֲדָא מִטָּה – לא שכב עם אשת פוטיפר במטה אחת, וְהָאי בְּחֲדָא מִטָּה – וארוס זה שכב עם ארוסתו במטה אחת, ולא נגע בה. וְאִילּוּ לגבי יוֹסֵף אשת פוטיפר לָאו אִשְׁתּוֹ היתה, וְהָא אִשְׁתּוֹ – ואילו כאן ארוסתו היתה, והיה לו שייכות עמה, ובכל זאת לא נגע בה.

פְּתַח אִידָךְ [–אחר] וְאָמַר, מַעֲשֶׂה בכפר סכניא, וְעָמְדוּ אַרְבָּעִים מוֹרִיוֹת של תבואה בְּשׁוּוִי דִּינָר, והיה שובע לפי שהתבואה היתה בזול, ולפתע נֶחְסַר הַשַּׁעַר מוֹדְיָא אַחַת – נתייקרה התבואה ומכרו רק שלשים ותשע מודיות בדינר, וּבָדְקוּ אנשי כפר סכניא מדוע נענשו משמים בהתייקרות התבואה, וּמָצְאוּ אָב וּבְנוֹ שֶׁבָּאוּ עַל נַעֲרָה מְאוֹרָסָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וֶהֱבִיאוּם לְבֵית דִּין וְסִקְּלוּם, וְחָזַר הַשַּׁעַר לְמְקוֹמוֹ והזולה התבואה ושוב יכלו לקנות ארבעים מודיות של חיטים בדינר.

פְּתַח אִידָךְ [–אחר] וְאָמַר, מַעֲשֶׂה בכפר סכניא בְּאָדָם אֶחָד, שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּאִשְׁתּוֹ לְגָרְשָׁהּ – שרצה לגרש את אשתו, וְהָיְתָה כְּתוּבָּתָהּ מָרוּבָּה –והסכום שהתחייב לתת לאשתו בכתובתה אם יגרשנה היה סכום גדול, ולא רצה לשלם לה, מֶה עָשָׂה, הָלַךְ וְזִימֵּן אֶת שׁוֹשְׁבִינָיו – הזמין את חבריו הקרובים, וַהֲאֲכִילָן וְהִשְׁקָן, שִׂכְּרָן ביין, וְהִשְׁכִּיבָן עַל מִיטָּה אַחַת יחד עם אשתו, וְהֵבִיא לוֹכֶן בִּיצָּה – החלק החיצון של הביצה, שהוא דומה במראהו לשכבת זרע, וְהִטִּיל בֵּינֵיהֶן כדי להוציא קול שבאו על אשתו, וְהֶעֱמִיד לָהֶן עֵדִים שיראו אותם שוכבים עם אשתו במטה אחת, וּבָא לְבֵית דִּין וטען שרוצה לגרש את אשתו לפי שזנתה עם קרוביו, ואינו מחויב באופן זה ליתן לה את כתובתה, הָיָה שָׁם [–בבית הדין] זָקֵן אֶחָד, מִתַּלְמִידֵי שַׁמַּאי הַזָּקֵן, וְכָבָא בֶּן בּוּטָא שְׁמוֹ, אָמַר לָהֶן, כָּךְ מְקוּבָּלַנִי מִשַּׁמַּאי הַזָּקֵן, לוֹכֶן בִּיצָּה סוֹלֵד מִן הָאוּר – מתייבש ומגליד כאשר שמים אותו קרוב לאש, וְשִׁכְבַת זֶרַע דּוֹחֶה מִן הָאוּר – ונכנסת ונבלעת בבגד, אך אינה מגלדת, ויש עצה לבדוק האם אכן היה במטה שכבת זרע, או לא, בָּדְקוּ וּמָצְאוּ כְּדִבְרָיו – בדקו כדבריו ומצאו שאין זה שכבת זרע, כי אם לובן של ביצה המגליד באש, וֶהֱבִיאוּהוּ לאדם זה שרצה לגרש את אשתו ללא תשלום כתובתה לְבֵית דִּין, וְהִלְקוּהוּ וְהִגְבוּהוּ כְּתוּבָּתָהּ מִמֶּנּוּ – והכריחוהו לשלם לה את כתובתה.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, וּמַאַחַר דַּהֲווֹ צַדִּיקִים כּוּלֵּי הַאי – היות והיו אנשי כפר סכניא כל כך צדיקים, מַאי טַעְמָא אִיתַּנּוּשׁ – מדוע נענשו, שנחרב כפר סכניא, אָמַר לֵיהּ – השיב לו רב יוסף, מִשּׁוּם דְּלֹא אִיאַבּוּל עַל יְרוּשָׁלַיִם – שלא התאבלו על חורבן ירושלים, דִּכְתִיב בישעיה (סו י) 'שִׂמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָהּ כָּל אוֹהֲבֶיהָ, שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ' אבל אלו שאינם מתאבלים עליה לא יזכו לשוש כי אם להחרב.

הגמרא מספרת על חורבן העיר ביתר, ומבארת את מה שאמר רבי יוחנן (לעיל נה:) אַשְׁקָא דִּרְסְפַק חָרִיב בֵּיתָר – בגלל מעשה שאירע בדופן של מרכבת נשים, נחרבה העיר ביתר, דַּהֲווֹ נָהֲגֵי – שהיו אנשי ביתר נוהגים, כִּי הֲוָה מַתְיַלְּיד יָנוּקָא – שכאשר היה נולד להם תינוק זכר, שָׁתְלֵי אַרְזָא – היו שותלים עץ ארז, ואילו כאשר היתה נולדת יָנוּקְתָּא – תינוקת נקבה, שָׁתְלֵי תּוּרְנְיָתָא – היו שותלים מין עץ ארז נקבה הנקרא שיטה, וְכִי הֲווּ מֵינְסְבֵי – ובאשר היו נישאים בני העיר זה לזו, קַיְיצֵי לְהוּ – היו קוצצים אילנות אלו, וְעָבְדוּ גְּנָנָא – והיו עושים מהם חופה.

יוֹמָא חַד הֲוָה קָא חָלְפָא בְּרַחֲיתָא דְּבֵיסָרָא – יום אחד עברה בתו של הקיסר בעיר ביתר, אִתְּבַר שָׁקָא דִּרְסְפַק – ונשבר דופן מרכבת הנשים אשר לה, הלכו עבדיה קָצוּ אַרְזָא וְעַיְילוּ לָהּ – וקצצו עץ ארז ששתל יהודי בלידת בנו והביאו לה, בכדי לתקן את דופן המרכבה, אָתוּ, נָפוּל עֲלַיְיהוּ מְחוֹנָתָא – באו היהודים, והתנפלו עליהם והכו אותם, אָתוּ אָמְרוּ לֵיהּ לְבֵיסָרָא מָרְדוּ בָּךְ יְהוּדָאֵי – באו ואמרו לקיסר שמרדו בו היהודים, אָתָא עֲלַיְיהוּ – בא עליהם הקיסר למלחמה.

נאמר באיכה (ב ג) 'גָּדַע בָּחֳרִי אַף כֹּל קֶרֶן יִשְׂרָאֵל', אָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, אֵלּוּ שְׁמוֹנִים [אֶלֶף] קַרְנֵי מִלְחָמָה – ראשי גייסות המלחמה, שהיו תוקעים בקרן כדי לאסוף אליהם את אנשי הצבא למלחמה, שֶׁנִּכְנְסוּ לִכְרַךְ בֵּיתָר בְּשָׁעָה שֶׁלִּכְדוּהָ, וְהָרְגוּ בָהּ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף, עַד שֶׁהָלַךְ דָּמָן וְנָפַל לַיָּם הַגָּדוֹל, שֶׁמָּא תֹּאמַר קְרוֹבָה הָיְתָה העיר ביתר לים הגדול, ולבן נפלו דמי אנשי העיר לים הגדול, זה אינו אמת, אֶלָּא רְחוֹקָה הָיְתָה העיר ביתר מהים הגדול מרחק מִיל ובכל זאת מפני ריבוי הדם הלך הדם ונשפך בים הגדול.

תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, שְׁנֵי נְחָלִים יֵשׁ בְּבִקְעַת יְרֵחִים – במקום הנקרא בקעת ידים, נחל אֶחָד מוֹשֵׁךְ את מימיו אֵילָךְ – לצד אחד, וְנחל אֶחָד מוֹשֵׁךְ את מימיו אֵילָךְ – לצד שני, וכאשר נהרגו אנשי ביתר ונשפך דמם, נפל דמם לנחלים אלו וְשִׁיעֲרוּ חֲכָמִים שהיו בנחלים שְׁנֵי חֲלָקִים מַיִם וְאֶחָד דָּם – שני שליש מים, ושליש אחד של דם מרוב דם אנשי העיר שנשפך אליהם.

בְּמַתְנִיתָא תָּנָא – בברייתא שנינו, שֶׁבַע שָׁנִים בָּצְרוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֶת כַּרְמֵיהֶן, מִדָּמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בְּלֹא שהוצרכו וְכָל לזבל את הכרמים.

הגמרא מספרת שנהרגו רבים מישראל בידי נבוזראדן, בימי חורבן בית המקדש הראשון. וזו נקמת ה' על שבציוויו של יואש מלך יהודה הרגו שריו את זכריה בן יהוידע הכהן, בעזרה שבבית המקדש, כאשר הוכיחם שהשתחוו ליואש ועשאוהו אלוה, כמו שנאמר בדברי הימים (ב' כד יז–כב).

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבִּין, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, סָח לִי זָקֵן אֶחָד מֵאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, בְּבִקְעָה זוּ הָרַג נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים – שר ההורגים שתחת נבוכדנצר מלך בבל, מֵאתַיִם וְאַחַת עֶשְׂרֵה רִבּוֹא – שתי מיליון מאה ועשר אלף נפשות מישראל, וּבִירוּשָׁלַיִם הָרַג נבוזראדן תִּשְׁעִים וְאַרְבַּע רִבּוֹא – תשע מאות וארבעים אלף נפשות מישראל עַל אֶבֶן אַחַת, עַד שֶׁהָלַךְ דָּמָן של האנשים שהרג נבוזראדן ועלה לעזרה שבבית המקדש, וְנִגַּע דמם בְּרֵמוֹ שֶׁל זְכַרְיָה בן יהוידע הכהן, שהרגוהו בעזרה, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (הושע ד ב) **'אָלָה וְכַחֵשׁ וְרָצֹחַ וְגָנֹב וְנָאֹף פָּרָצוּ וְדָמִים בְּדָמִים נָגָעוּ', ונגעו הדמים ששפך נבוזראדן, בדמו של זכריה הכהן ששפכו ישראל.**

אַשְׁכְּחֵיהּ – מצא נבוזראדן **לְדָמֵיהּ דִּזְכַרְיָה** – את דמו של זכריה, **וראה דַּהֲוָה קָא מַרְתַּח וְסָלִיק** – שהיה דמו רותח ועולה, **אָמַר** – שאל נבוזראדן את היהודים, **מַאי הַאי** – מה הסיבה שדם זה רותח, **אָמְרוּ לֵיהּ** היהודים, דם זה הוא דָּם של **זְבָחִים דְּאִשְׁתַּפּוֹךְ** – שנשפך ללא קיום מצוותם בזריקה על המזבח, ולכן הדם רותח, **אַייתֵי דְּמֵי** – הביא דם בהמות **וְלָא אִידַּמּוּ** – ולא היה דם הבהמות דומה לדם זה. הבין נבוזראדן שלא אמרו לו היהודים את האמת איזה דם הוא זה, **אָמַר** לְהוּ נבוזראדן ליהודים, **אִי אָמְרִיתּוּ לִי** – אם תאמרו לי **לִי של מי דם זה, הֲרֵי מוּטָב, וְאִי לָאו** – ואם לא תאמרו לי, **מַסְרִיקְנָא לְכֻלְּכֶם בְּמַסְרְקֵי דְּפַרְזְלֵי** – אסרוק את בשרכם במסרקי ברזל. **אָמְרֵי לֵיהּ** היהודים, **מַאי נֵימָא לָךְ** – אין לנו מה לומר לך אלא את האמת **נְבִיָּיא חֲוָה בָּן** – נביא היה בנו **דַּהֲוָה קָא מוֹכַח לָן בְּמֵילֵי דִּשְׁמַיָּא** – שהיה מוכיחנו בעניני שמים **קָמֵינָן עֲלֵוֵיהּ וְקַטְלִינָן לֵיהּ** – קמנו עליו והרגונוהו, **וְהָא כַּמָּה שְׁנִין דְּלָא קָא נָיְיח דְּמֵיהּ** – וזה כמה שנים מאז שהרגונוהו ודמו עדיין לא נח. **אָמַר** לְהוּ נבוזראדן, **אֲנָא מְפַיְּסְנָא לֵיהּ** – אני אפייס את דמו של זכריה, **אַייְתֵי** – הביא נבוזראדן את חכמי **סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה וְחכמי סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה, קָטַל עֲלֵוֵיהּ** – והרג אותם על דמו של זכריה הכהן, **וְעדיין לָא נָח דמו של זכריה והמשיך לרתוח. הביא נבוזראדן כַּחוּרִים וּכְתוּלוֹת, וְקָטַל עֲלֵוֵיהּ** – והרג על הדם, **וְעדיין לָא נָח דמו של זכריה, אַייְתֵי** – הביא **נבוזראדן תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, קָטַל עֲלֵוֵיהּ** – והרג על הדם, **וְעדיין לָא נָח דמו של זכריה, אָמַר לֵיהּ נבוזראדן לדמו של זכריה, זְכַרְיָה זְכַרְיָה טוֹבִים שֶׁבָּהֶן אִיבַּדְתִּים** – הטובים שבישראל איבדתי **על דמך, נִיחָא לָךְ דְּאַבַּדִינְהוּ לְכוּלְּהוּ** – האם נוח לך שאאבד את **כל עם ישראל על דמך, כְּדַאֲמַר לֵיהּ הָכִי** – כאשר אמר לו כך, **נָח דמו של זכריה הכהן ונרגע מרתיחתו. בְּהַהִיא שַׁעְתָּא** – באותה שעה, **שראה נבוזראדן מה שאירע עם דמו של זכריה הכהן, הֲרְהֵר תְּשׁוּבָה בְּדַעְתֵּיהּ. אָמַר** בליבו, **והלא הדברים קל וחומר, וּמָה אִם עַל נֶפֶשׁ אַחַת שהרגו, ונענש כָּךְ** – בעונש חמור, **הָהוּא גַּבְרָא** – אותו אדם, נבוזראדן, **דְּקָטַל כָּל הָנֵי נְשָׁמָתָא** – שהרג את כל הנשמות **האלו, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שיענש בעונש חמור. עָרַךְ** – ברח נבוזראדן, **אָזַל שָׁדַר שָׁטַר פְּרָטָא בְּבֵיתֵיהּ** – והלך ושלח שטר צוואה לביתו שפירט בו מה לעשות עם נכסיו, **וְאַנַּיֵּיר** – והתגייר.

תָּנָא – שנינו בברייתא, **נַעֲמָן** – שר צבא מלך עמון **גֵּר תּוֹשָׁב הָיָה** – קיבל על עצמו שלא לעבוד עבודה זרה, כמבואר במלכים (ב' ה יז), **נְבוּזַרְאֲדָן** – רב הטבחים של נבוכדנצר מלך בבל **גֵּר צֶדֶק הָיָה, מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁל יִתְרוֹ הָיָה, מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁל סִיסְרָא לָמְדוּ תִּינוֹקוֹת בֵּירוּשָׁלַיִם, מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁל סַנְחֵרִיב לָמְדוּ תּוֹרָה בָּרַבִּים.** ומבארת הגמרא, **מַאן אינון** – מי מבני בניו של סנחריב לימדו תורה ברבים, **שְׁמַעְיָה וַאֲבְטַלְיוֹן.**

הֵיינוּ דִּכְתִיב (יחזקאל כד ח), **'לְהַעֲלוֹת חֵמָה לִנְקֹם נָקָם נָתַתִּי אֶת דָּמָהּ עַל צְחִיחַ סָלַע לְבִלְתִּי הָכָסוֹת'** – הקב"ה ציווה על דמו של זכריה שישאר על רצפת העזרה ולא יבלע,כדי להעלות חימה לפניו שיזכור לנקום את נקמתו.

נאמר בתורה (בראשית כז כב), **שיצחק אמר ליעקב כאשר מישש את ידיו, 'הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו', דורשת הגמרא, 'הַקּוֹל', זֶה קול הצווחה שהשמיעו בני יעקב, בימי אַדְרְיָינוּס קֵיסָר, שֶׁהָרַג בְּאַלְכְּסַנְדְּרִיָא שֶׁל מִצְרַיִם, שִׁשִּׁים רִבּוֹא עַל שִׁשִּׁים רִבּוֹא** – והיינו מיליון ומאתיים אלף, שהם כְּפִלַּיִם כְּמספר יוֹצְאֵי מִצְרַיִם שהיו שש מאות אלף איש. ממשיכה הגמרא לדרוש את הפסוק **'קוֹל יַעֲקֹב'** זֶה קול הצווחה שהשמיעו בני יעקב בימי אַסְפַּסְיָינוּס קֵיסָר, שֶׁהָרַג בְּכַרְךְ בֵּיתָר אַרְבַּע מֵאוֹת רִבּוֹא – ארבע מיליון איש מבני יעקב, **וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש אומרים שהרג אַרְבַּעַת אֲלָפִים רִבּוֹא – ארבעים מיליון איש מבני יעקב. וסיום הפסוק **'וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו'** זוֹ ידי מַלְכוּת חָרְשָׁעָה מבני עשיו, שֶׁהֶחֱרִיבָה אֶת בֵּתֵינוּ, וְשָׂרְפָה אֶת הֵיכָלֵנוּ, וְהִגְלִיתָנוּ מֵאַרְצֵנוּ. דָּבָר אַחֵר, 'הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב' מרמז שאין לְךָ תְּפִלָּה – שנעשית בקול, שֶׁמּוֹעֶלֶת ומתקבלת במרומים, שֶׁאֵין מעורב בָּהּ מִקּוֹל זַרְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. **'וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו'** מרמז שאין לְךָ מִלְחָמָה שנעשית בידים שֶׁנּוֹצַחַת – שמנצחת את אויביה, שֶׁאֵין מעורב בָּהּ מַיְדֵי זַרְעוֹ שֶׁל עֵשָׂו.

אמרנו לעיל שחרב הבית ונהרגו רבבות אלפי ישראל על ידי לשון הרע **וְהֵיינוּ** – וזה מה **דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר** בביאור הפסוק (איוב ה כא) **'בְּשׁוֹט לָשׁוֹן תֵּחָבֵא', שבְּחֵירְחוּרֵי לָשׁוֹן** – בזמן מריבת הלשון שאדם מכה ברעהו בלשונו כמו בשוט, **תֵּחָבֵא** – תתחבא כדי שלא תאבד. הגמרא מביאה עוד דרשה בענין החורבן: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַאי דִּכְתִיב** (תהלים קלז א) **'עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ בְּזָכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן', מַלְמֵד, שֶׁהֵרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדָוִד** את **חוּרְבַּן בַּיִת ראשון, וְאת חוּרְבַּן בַּיִת שֵׁנִי. חוּרְבַּן בַּיִת ראשון** ראה דוד, **שֶׁנֶּאֱמַר 'עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ' – צפה דוד ברוח הקודש שנבוכדנצר יגלה את בני ישראל לבבל כשיחריב את בית המקדש, ושם הם יקוננו על החורבן. חורבן בַּיִת שֵׁנִי** ראה דוד **דִּכְתִיב** (שם ז) **'זְכֹר ה' לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלִָם הָאֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ' – צפה דוד ברוח הקודש שטיטוס שהוא מבני אדום יחריב את ירושלים, והתפלל שהקב"ה יזכור לאדום שהחריבו את ירושלים, ויפרע מהם.**

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, וְאִיתֵימָא – ויש אומרים **שרַבִּי אַמִּי** אמר זאת, **וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש אומרים **שמַּתְנִיתָא תָּנָא** – ששנינו כן בברייתא, **מַעֲשֶׂה היה בְּאַרְבַּע מֵאוֹת יְלָדִים וִילָדוֹת שֶׁנִּשְׁבּוּ לְקַלּוֹן** – על מנת לעשות בהם דברים מגונים שאין דרכם בכך, **ילדים למשכב זכר ונקבות לפילגשים, הִרְגִּישׁוּ** הילדים **והילדות בְּעַצְמָן לְמָה הֵן מִתְבַּקְּשִׁים** – איזו עבירה יכריחו אותם הגוים לעשות, **וְאָמְרוּ** – שאלו הילדים **אִם אָנוּ טוֹבְעִין בַּיָּם** – אם נטביע עצמנו בים כדי שלא יכריחונו הגוים לחטוא, **האם אָנוּ בָּאִין לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. דָּרַשׁ לָהֶן הַנָּדוֹל שֶׁבָּהֶן** וענה להם תשובה, נאמר בתהילים (סח כג) **'אָמַר ה', מִבָּשָׁן אָשִׁיב, אָשִׁיב מִמְּצֻלוֹת יָם'**, וזה פירוש הפסוק **'מִבָּשָׁן אָשִׁיב'**, הכוונה **שמֵּבין שִׁנֵּי אֲרָיוֹת** – את הנטרפים על קידוש ה' **אָשִׁיב** לחיי העולם הבא, לפי ש'מבשן' נוטריקון מבין שן. **'אָשִׁיב מִמְּצוּלוֹת יָם'** לחיי העולם הבא את **אֵלּוּ שֶׁטָּבְעִין בַּיָּם** על קידוש ה', **בֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ הַיְלָדוֹת כָּךְ** – שהקב"ה ישיבם לחיי העולם הבא, מיד **קָפְצוּ בּוֹלֵן מהספינה וְנָפְלוּ לְתוֹךְ הַיָּם. נָשְׂאוּ יְלָדִים קַל וְחוֹמֶר בְּעַצְמָן וְאָמְרוּ, מָה ילדות הַלָּלוּ, שֶׁדַּרְכָּן לְכָךְ** – לתשמיש, **ואין זו חרפה כל כך גדולה עבורן, נהגו כָּךְ** וקפצו לים וטבעו על קידוש ה', **אָנוּ הילדים שֶׁאֵין דַּרְכֵּנוּ לְכָךְ** – למשכב זכר **וחרפתנו גדולה מאד, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שאנו צריכים למות על קידוש ה', מיד אַף הֵם קָפְצוּ לְתוֹךְ הַיָּם ומתו, וַעֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר** (תהלים מד כג) **'כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה'** – בעבור קדושת שמך אנו מזלזלים בחיינו ומוכנים ליהרג כמו צאן שהולך לטבח.

וְרַב יְהוּדָה אָמַר, זוּ אִשָּׁה וְשִׁבְעָה בָּנֶיהָ שמתו על קידוש ה', ועליה נאמר הפסוק **'כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם'. ומספרת הגמרא כיצד היה הדבר, אַתְיוּהוּ לְקַמָּא לְקֵיסָר הֶרְשָׁע** – הביאו את הבן הראשון לפני הקיסר, **אָמְרוּ לֵיהּ פְּלַח** – אמרו לו עבוד **לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אָמַר לְהוּ** – לא אעבוד לעבודה זרה **לפי שכָּתוּב בַּתּוֹרָה** (שמות כ ב) **'אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ', אַפְקוּהוּ וּקְטָלוּהוּ** – הוציאוהו והרגוהו **וְאַתְיוּהוּ לְאִידָךְ** –

המשך בעמוד כב

והביאו את הבן השני לְקַמֵּיהּ דְּקֵיסָר – לפני הקיסר, אָמְרוּ לֵיהּ, פְּלַח – עבוד לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אָמַר לְהוּ לא אעבוד, לפי שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה (שם) 'לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי', אַפְקוּהוּ וּקְטָלוּהוּ – הוציאוהו והרגוהו. אֲתָיוּהוּ לְאִידָךְ – הביאו את הבן השלישי, אָמְרוּ לֵיהּ, פְּלַח – עבוד לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אָמַר לְהוּ לא אעבוד, לפי שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה (שמות כב יט) 'זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ', אַפְקוּהוּ וּקְטָלוּהוּ – הוציאוהו והרגוהו. אֲתָיוּהוּ לְאִידָךְ – הביאו את הבן הרביעי, אָמְרוּ לֵיהּ, פְּלַח – עבוד לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אָמַר לְהוּ לא אעבוד, לפי שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה (שמות לד יד) 'לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר', אַפְקוּהוּ וּקְטָלוּהוּ – הוציאוהו והרגוהו. אֲתָיוּהוּ לְאִידָךְ – הביאו את הבן החמישי, אָמְרוּ לֵיהּ, פְּלַח – עבוד לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אָמַר לְהוּ לא אעבוד, לפי שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה (דברים ו ד) 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד', אַפְקוּהוּ וּקְטָלוּהוּ – הוציאוהו והרגוהו. אֲתָיוּהוּ לְאִידָךְ – הביאו את הבן השישי, אָמְרוּ לֵיהּ, פְּלַח – עבוד לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אָמַר לְהוּ לא אעבוד, לפי שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה (דברים ד לט) 'וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד', אַפְקוּהוּ וּקְטָלוּהוּ – הוציאוהו והרגוהו. אֲתָיוּהוּ לְאִידָךְ – הביאו את הבן השביעי, אָמְרוּ לֵיהּ, פְּלַח – עבוד לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אָמַר לְהוּ לא אעבוד, לפי שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה (דברים כו יז) 'אֶת ה' הֶאֱמַרְתָּ – ייחדת וְגוֹ' הַיּוֹם לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר חֻקָּיו וּמִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְלִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ', ואחר כך נאמר (שם יח) 'וַה' הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ וְלִשְׁמֹר כָּל מִצְוֹתָיו'. כְּבָר נִשְׁבַּעְנוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵין אָנוּ מַעֲבִירִין – מחליפין אוֹתוֹ בְּאֵל אַחֵר, וְאַף הוּא נִשְׁבַּע לָנוּ שֶׁאֵין מַעֲבִיר – מחליף אוֹתָנוּ בְּאוּמָּה אַחֶרֶת. אָמַר לֵיהּ כֵּיסָר, אינו מבקש שתשתחווה באמת לעבודה זרה, אלא אני אִישְׁדִּי לָךְ גּוּשְׁפַּנְקָא – אזרוק לך את חותמתי שצורתי מוטבעת בה, וּנְחֵי וְשַׁקְלֵיהּ – ותתכופף ותטלנה, וירא כאילו השתחוית אליה, כִּי הֵיכִי דְּלֵימְרוּ כַּגְבֵיל עֲלֵיהּ הַרְמָנָא דְּמַלְכָּא – כדי שיאמרו שקבלת עליך את שלטון המלך לעשות כרצונו, אָמַר לֵיהּ הבן השביעי חָכָל עָלָךְ דֵּיקָר, חָכָל עָלָךְ דֵּיקָר, אם עַל כְּבוֹד עַצְמְךָ אתה חושש כל כָּךְ, עַל כְּבוֹד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שעליך לחוס ולא לחלל את שמו, אַפְקוּהוּ לְמֵיקְטָלֵיהּ – הוציאוהו להריגה, אָמְרָה לְהוּ אִימֵּיהּ – אמרה להם אמו, יַהֲבוּהוּ נֵיהָלֵי וְאִינַשְּׁקֵיהּ פּוּרְתָּא – תנו לי אותו ואנשקהו מעט. אָמְרָה לוֹ, בְּנִי, לְכוּ וְאִמְרוּ לְאַבְרָהָם אֲבִיכֶם, אַתָּה עָקַדְתָּ על הַמִּזְבֵּחַ בן אֶחָד, וַאֲנִי עָקַדְתִּי שבעה בנים על שִׁבְעָה מִזְבְּחוֹת. אַף הִיא עָלְתָה לַגַּג וְנָפְלָה וּמֵתָה, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, 'אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה' (תהלים קיג ט).

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר הסיבה שהורגנו כל היום זוֹ מצות מִילָה, שֶׁנִּיתְּנָה – שמצוותה למול את התינוק בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי ללידתו, כשעלול למות ועל זה נאמר הפסוק 'כִּי עָלֶיךָ הָרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם'.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, כוונת פסוק זה על אִלּוּ הַתַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁמַּראִין הֲלָכוֹת שֶׁחִיטָה בְּעַצְמָן – שמראים על צוארם כיצד צריך לשחוט, דְּאָמַר רָבָא כָּל מִילֵּי לֵיחֲזֵי אִינִישׁ בְּנַפְשֵׁיהּ – כל דבר יכול אדם להרואות על עצמו, בַּר – חוץ מִשְּׁחִיטָה שמא יתקע הסכין בגרונו, וְדָבָר אַחֵר – צרעת ונגעים, שעלולים לבוא עליו כשמראה אותם על עצמו, ועל זה נאמר הפסוק 'כִּי עָלֶיךָ הָרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם'.

רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, כוונת פסוק זה על אִלּוּ הַתַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמְּמִיתִין עַצְמָן עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה, וּכְדַרְבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ. דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמְּמִית עַצְמוֹ עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר 'זֹאת הַתּוֹרָה, אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל וְגוֹ'' – והכוונה שהתורה מתקיימת כאשר האדם ממית את עצמו בעבורה באהלי תורה, ועל זה נאמר הפסוק 'כִּי עָלֶיךָ הָרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם'.

אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַרְבָּעִים מָאָה